

მსოფლიო წესრიგი და მისი განსაზღვრის თეორიული საფუძვლები

ქეთევან ჯოჯიშვილი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი,
პოლიტიკის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

<https://doi.org/10.52340/gbsab.2025.54.04>

საკვანძო სიტყვები: „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, შეთქმულების თეორია, ძალთა
ბალანსი.

შესავალი

კაცობრიობის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად რჩება მშვიდობის დამყარება და
ომის დამანგრეველი ფენომენის თავიდან აცილება, რომლის მოლოდინში სამყარომ
ათასწლეულები გალია. მშვიდობიანი მსოფლიოს აუცილებლობა ალბათ დასაბამითვე
იდგა, მაგრამ XX საუკუნე გასულ საუკუნეებზე გაცილებით უფრო სასტიკი აღმოჩნდა,
რომელსაც წითელ ზოლად სდევდა ყველაზე მასშტაბური და დამანგრეველი ომები
კაცობრიობის ისტორიაში. პოლიტიკური, კულტურული და ტექნოლოგიური
რევოლუციების კვალდაკვალ, საომარი ოპერაციები და კონფლიქტები მსოფლიოს
თითქმის ყველა რეგიონში ინტენსიურად მიმდინარეობდა. სწორედ XX საუკუნის
პროდუქტებია როგორც ატომური იარაღის შექმნა, ასევე სხვადასხვა მასობრივი
განადგურების საშუალებები. აღნიშნულმა მოვლენებმა სამეცნიერო წრეებში
მოამწიფა შეხედულება, რომ საყოველთაო კეთილდღეობის, სტაბილურობისა და
უსაფრთხოების მიღწევა ჯერ კიდევ შორეული ხედვის მირაჟია და კაცობრიობის
წინაშე კვლავ დგას ცივილიზაციათა გადარჩენის საკითხი, რომელიც, თავის მხრივ,
სწორედ პოლიტიკის ამოუხსნელი ბუნებითაც არის განპირობებული.

პრეზიდენტ ჯორჯ ბუშის მიერ ჩამოყალიბებული საერთაშორისო
ურთიერთობათა სისტემა, „ცივი ომის“ დასრულებისა და საბჭოთა კავშირის
დაშლის შემდეგ კოლექტიური უსაფრთხოების მექანიზმის ხელახლა ამოქმედებას
ითვალისწინებდა. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ახალი მსოფლიო წესრიგი“
ტერორის საფრთხისგან თავისუფალ სამყაროს, სამართლიანობისა და მშვიდობისკენ
სწრაფვას, აღმოსავლეთ-დასავლეთისა და ჩრდილოეთ-სამხრეთის ჰარმონიულ
თანაარსებობას მოასწავებდა. ამრიგად, ეს ბუნდოვანი ფრაზები სინამდვილეში დიდ
სახელმწიფოთა მეტ თანამშრომლობას, გაეროს გაზრდილ როლსა და საერთაშორისო
სამართლის მეტ მნიშვნელობას გულისხმობდა. [1, გვ. 12]

თუმცა დღესდღეობით საერთაშორისო ურთიერთობათა სისტემა ახლებურად
იქსელება და, შესაბამისად, პროცესები ჯერაც ფორმირების ფაზაშია. ახალი
სამყაროს ფორმირების კომპლექსურობა იმითაც გამოირჩევა, რომ გადავდივართ
უნიპოლარულიდან მულტიპოლარულისკენ. საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ,
ერთადერთი სუპერ სახელმწიფო, რომელიც აყალიბებდა წესრიგს და დანარჩენ
მსოფლიოს თავის თამაშის წესებს სთავაზობდა, იყო ამერიკის შეერთებული შტატები.
თუმცა, დღევანდელი რეალობიდან გამომდინარე, აღნიშნულ ე.წ. ზესახელმწიფოს
აქვს ჰეგემონიის დაღმავალი ციკლი, რომლის არსებობაც როგორც ერთგვარი
ისტორიული კანონზომიერებაა, ასევე წინ უძღოდა გარკვეული გეოპოლიტიკური
პროცესები. [5, გვ. 1-2]

„ახალი მსოფლიო წესრიგი“ ისტორიულ ჭრილში

ვინაიდან, მსოფლიო პოლიტიკაში „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ პარადიგმის ძირითადი პრინციპები და ამოცანები მსოფლიო ჰეგემონობისკენ სწრაფვაა, ლოგიკურია ვივარაუდოთ, რომ იგი ჯერ კიდევ უძველესი დროიდან იღებს სათავეს. პირველი და მეორე მსოფლიო ომების შემდეგ, პოლიტიკურმა ლიდერებმა, ვუდრო უილსონმა და უინსტონ ჩერჩილმა, შემოიტანეს ტერმინი „ახალი მსოფლიო წესრიგი“ გლობალურ პოლიტიკაში, რათა აღეწერათ ისტორიის ახალი ერა, ძალთა ბალანსის დრმა ცვლილების ფონზე. [11, გვ. 22] კერძოდ, იგი დაინერგა ვუდრო უილსონის მცდელობასთან ერთად აეშენებინა ერთა ლიგა, რომელიც მიზნად ისახავდა მორიგი მსოფლიო ომის თავიდან აცილებას. ვუდრო უილსონის მიერ „ერთა ლიგის“ შექმნა „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ ერთგვარ პოლიტიკურ-სამართლებრივ კონსტრუქციად მიიჩნევა და, ფაქტობრივად, XX საუკუნის მსოფლიო წესრიგის ქვაკუთხედადაც მოიაზრება. თუმცა, „ერთა ლიგის“ უძლურებამ მსოფლიოში ყველაზე მასშტაბურ და სისხლიმღვრელ კონფლიქტამდე მიგვიყვანა, რაც მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ცხადი იყო, რომელმაც სამოცი მილიონი ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა და კიდევ ერთხელ ეჭვქვეშ დააყენა კაცობრიობის გადარჩენის საკითხი. მიუხედავად განცდილი კრახისა, ერთა ლიგა მაინც დაედო საფუძვლად ისეთი გავლენიანი საერთაშორისო ორგანიზაციის შექმნას როგორიცაა გაერო, იგი დაარსდა 1945 წელს და ცდილობდა თანამშრომლობის გაზრდას და მესამე მსოფლიო ომის თავიდან აცილებას, არსებითად, ახალი მსოფლიო წესრიგის შექმნას. იგი რეალიზმისა და იდეალიზმის ერთგვარი ნაზავია, რომელიც ორგანიზაციაში გაწევრიანების მსურველ ყველა სახელმწიფოს ავალდებულებს უარი თქვას ძალის გამოყენებაზე და საერთაშორისო კონფლიქტები მოაგვაროს მშვიდობიანი გზით. [9, გვ. 5]

მიუხედავად იმისა, რომ გაერომ მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა და დიდ წარმატებას მიაღწია მსოფლიოს სხვადასხვა კონტინენტზე მიმდინარე კონფლიქტების დარეგულირების კუთხით, გაეროს ქმედითუნარიანობის საკითხი კვლავ კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა, რადგან დაფიქსირდა სრული უმოქმედობა საბჭოეთის ინტერვენციების წინააღმდეგ.

ცივი ომის დასასრული და ახალი მსოფლიო წესრიგი

ფართო გაგებით, „ცივი ომი“, როდესაც ყოფილ მოკავშირეებს შორის მწვავე იდეოლოგიური და პოლიტიკური დაპირისპირება ორმოცდაათწლიან კონფრონტაციაში გადაიზარდა და მსოფლიო ე.წ. „ზესახელმწიფოებად“ და მათზე დაქვემდებარებულ სატელიტებად დაყო, „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ გარანტი იყო. დაპირისპირებამ კაპიტალისტურ და სოციალისტურ ბანაკებს შორის რამდენჯერმე დააყენა ბირთვული ომის საფრთხე და არაერთი კრიზისული სიტუაცია შექმნა ე.წ. „მესამე სამყაროს“ ქვეყნებში.

ცივი ომის დროს, საერთაშორისო სისტემა შეიცვალა და ბიპოლარული გახდა. მსოფლიოში ჩამოყალიბდა ძალის ორი ცენტრი - აშშ და სსრკ, ხოლო დანარჩენი სახელმწიფოები, როგორც წესი, მათდამი მიტმასნების პოლიტიკას ირჩევდნენ. „ცივი ომის“ პერიოდი გამოირჩევა „რბილი ბიპოლარული“ სისტემით. ბუნებრივია, ორივე ზემოხსენებული სახელმწიფო სისტემაში დომინირებას და ერთპიროვნული ჰეგემონიის დამყარებას ცდილობდა. [8, გვ. 3] ამერიკული თვალთახედვა იქიდან გამომდინარეობდა, რომ დომინოს პრინციპის მსგავსად, სსრკ-სთან ერთხელ დათმობაზე წასვლა სხვა არაერთი მარცხის საწინდარი იქნებოდა. [3, გვ. 7] შედეგად ჩამოყალიბდა შეკავების სტრატეგია, რომელიც გულისხმობდა საბჭოთა ექსპანსიონიზმის შეკავებას მსოფლიოს ნებისმიერ წერტილში, სადაც იგი

შეეცდებოდა თავისუფალი და დემოკრატიული სამყაროს წინააღმდეგ ბრძოლას. შეკავების პოლიტიკის გაგრძელება აღმოჩნდა „ტრუმანის დოქტრინა“, როდესაც აშშ-მ დიდძალი სამხედრო და ეკონომიკური დახმარება აღმოუჩინა საბერძნეთსა და თურქეთს და ეს ქვეყნები გაწითლებას გადაარჩინა. ცივი ომის საწყის ეტაპზე, აშშ-მ საკუთარი სტრატეგია ორი უმნიშვნელოვანესი მიმართულებით განავითარა, დაარსა ჩრდილო-ატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაცია და შეიმუშავა მარშალის გეგმა, რომელიც მიზნად ისახავდა ევროპის ეკონომიკურ აღდგენას და საბჭოთა კავშირზე დამოკიდებულების კიდევ უფრო შემცირებას.

ცივი ომის დასრულებამ ახალ მსოფლიო წესრიგს დაუდო საფუძველი. აშშ მსოფლიოს თითქმის ყველა რეგიონში სხვა დიდ სახელმწიფოებთან შეუთანხმებლად, უნილატერალურად მოქმედებდა. თუმცა, დროთა განმავლობაში „დემოკრატიის ექსპორტის“ პროექტმა ამერიკელ მოქალაქეებში უკმაყოფილების მუხტი დანერგა, აშშ-ს შეჭრამ ერაყსა და ლიბიაში მას გარკვეულწილად ევროპელი მოკავშირეების ნდობაც დააკარგვინა. [4, გვ. 15] 2008 წელს, ობამას იზოლაციონისტურმა კურსმა შეცვალა ჯორჯ ბუში უმცროსის ხისტი საგარეო პოლიტიკური კურსი. შედეგად, აშშ თავისი ინერტული პოლიტიკით, ვერ შეეწინააღმდეგა მოძლიერებული რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიას და აღმოსავლეთ უკრაინაში წარმოებულ ომს. უფრო მეტიც, იგი არ ჩაერია სირიის სამოქალაქო ომში, რის გამოც, დატოვებული ძალაუფლების ვაკუუმი რევიზიონისტული ზრახვების მქონე რუსეთმა შეავსო. აქედან გამომდინარე, ჰეგემონიის დაღმავალი ციკლი რეალობაა, რაც ნიშნავს, რომ დღეს მსოფლიო რუკაზე გამოჩნდნენ სახელმწიფოები, რომლებიც კონკურენციას უწევენ აშშ-ს, მათ შორის, ჩინეთი და რუსეთი, თავისი ჰეგემონური ამბიციებით და გეო-სტრატეგიული ინტერესებით. [6, გვ. 18]

ამ ყველაფრის პარალელურად, კონსპირაციული თეორიების მიმდევრებს სჯერათ, რომ არსებობს ფარული საზოგადოება, რომლებიც მსოფლიოს კულისებიდან მართავენ. მათ სურთ დაამყარონ ახალი მსოფლიო წესრიგი, რომლის მიზანი ტოტალიტარული, ერთიანი მსოფლიო მმართველობის დამყარებაა, სადაც მდიდარი ელიტა საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე იღებს ეგოისტურ გადაწყვეტილებებს. [10, გვ. 2-3]

შეთქმულების თეორიაში „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ შესახებ არსებული საერთო თემის მიხედვით, ფარული ელიტა ამზადებს გლობალურ შეთქმულებას, რათა საბოლოო ჯამში გააკონტროლოს მთელი მსოფლიო - ჩამოაყალიბოს მსოფლიო მმართველობა. გენიალური შექსპირი ამბობდა „არაფერია იმაზე გავრცელებული, როგორც სურვილი, რომ გამორჩეული იყო“. შეთქმულების თეორიის თანახმად, აუცილებელია გაქრეს რელიგიები, ეროვნულობა, კულტურა, ენა და ყველაფერი ის, რაც ადამიანებს ერთმანეთისგან ჰყოფს. მათი მიზანია დედამიწის მოსახლეობის შემცირება, რაც შეიძლება განპირობებულ იქნას ომებით, პანდემიით და ა.შ., ეს ყველაფერი ხელოვნურია. [7, გვ. 34]

როგორც ცნობილია, შეთქმულების თეორიასთან დაკავშირებულია მასონები, რომლებიც არიან ელიტური მაღალი დონის საზოგადოების წარმომადგენლები, მსოფლიოს დაწყობა-დალაგების მოტივით ლოჟებს ქმნიან და აქვთ გარკვეული რიტუალები. [2, გვ. 57]

დასკვნა

ტერმინი „ახალი მსოფლიო წესრიგი“ აღნიშნავს ისტორიის ახალ პერიოდს, რომელიც ადასტურებს დრამატულ ცვლილებას მსოფლიო პოლიტიკურ სივრცეში და მალთა ბალანსის ცვალებადობას საერთაშორისო ურთიერთობებში, თუმცა კონსპირაციული თეორიების მიმდევრებს ყველაზე მეტად სწამთ, რომ არსებობს ფარული საზოგადოება, რომლებიც არიან ეშმაკისეულნი და სურთ დაამყარონ ახალი მსოფლიო წესრიგი, სადაც აღარ იარსებებენ სუვერენული სახელმწიფოები, იქნება საერთო ფული და მმართველობა, ასევე აუცილებელია გაქრეს რელიგიები, ეროვნულობა და ყველაფერი ის, რაც ადამიანებს ერთმანეთისგან ყოფს, საბოლოოდ ეს ყველაფერი ქმნის ანტიქრისტეს გამეფების წინაპირობას დედამიწაზე.

ზემოაღნიშნული პროცესების თანმიმდევრული ანალიზი ცხადყოფს, რომ „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, რომელიც რამდენიმე ასწლეულს მოიცავს, საზოგადოების განვითარებასთან ერთად ყალიბდება და სხვადასხვა ეტაპზე გლობალური მასშტაბის ტრანსფორმაციას განიცდის. „ცივი ომის“ პერიოდში ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და საბჭოთა კავშირს შორის მწვავე გეოპოლიტიკური, ეკონომიკური და იდეოლოგიური დაპირისპირების ერთგვარი პროდუქტებია ნატოსა და ვარშავის პაქტის შექმნა, ბერლინის კრიზისი (1948-1949), გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკისა და გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის შექმნა (1949), კრიზისი კორეაში, ვიეტნამში, უნგრეთში, ჩეხოსლოვაკიაში და სხვა, როდესაც ზესახელმწიფოები ფართომასშტაბიან ომებს აწარმოებდნენ მათი რეგიონული დომინანტობის შენარჩუნებისთვის.

როგორც ცნობილია, XXI საუკუნის მსოფლიო წესრიგი „ცივი ომის“ ერთგვარი გაგრძელებაა, ვინაიდან ყოფილ ზესახელმწიფოებს შორის დღესაც არსებობს ინტერესთა დაპირისპირება მწვავე სამხედრო კონფლიქტების ჭრილში (სირია, ლიბია, იემენი სხვა.) ამასთანავე, რეგიონული დომინანტობისთვის იბრძვიან ჩინეთი, თურქეთი, ირანი და ნავთობით მდიდარი ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნები, რომელიც თავის მხრივ, კიდევ უფრო რთულსა და კომპლექსურ ხასიათს სძენს საერთაშორისო სისტემას.

რუსეთის ფედერაციის მიერ ჯერ საქართველოს სუვერენული ტერიტორიების ოკუპაციამ, მოგვიანებით კი - ყირიმის ნახევარკუნძულის ანექსიამ და რუსეთ-უკრაინის კონფლიქტმა ხაზი გაუსვა იმას, რომ დიდი ძალები კვლავ ახდენენ ძალის დემონსტრირებას მათი „იმპერიალისტური“ ამბიციების დაკმაყოფილებისა და „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ დამყარების მიზნით. ამ ყველაფერმა ისევ დააფიქრა მსოფლიო თანამეგობრობა იმაზე, თუ როგორია რეალურად XXI საუკუნის მსოფლიო წესრიგი, რომელიც ახლა ყალიბდება და უკრაინის ომის შემდეგ მიიღებს სრულ სახეს.

ბიბლიოგრაფია:

1. აბაშიძე ზ. „ცივი ომი, წარსული თუ დღევანდელი“. თბილისი, 2009.
2. არტი რ., ჯერვისი რ. „საერთაშორისო პოლიტიკა“. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2011.
3. გორგილაძე ი. „ახალი მსოფლიო წესრიგი ამერიკულ გეოპოლიტიკაში. სოციალური მეცნიერების საკთხები. გამომცემლობა უნივერსალი, თბილისი, 2016.
4. ჯენტლესონი ბ. „ამერიკის საგარეო პოლიტიკა“, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2015.
5. Ahmed, R. From The Ruins of Unipolarity. The Geopolitics (TGP), 2018. <https://thegeopolitics.com/from-the-ruins-of-unipolarity/>, უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 17.04.2023.

6. Allison G. „Destined for war: Can America and China escape Thucydides's trap“
?. Houghton Mifflin Harcourt, 2017.
7. Amin S. “Beyond US Hegemony? Assessing the prospects for a Multipolar World. Zed Books, 2006.
8. Kaplan R. “Anarchy and Hegemony”. Global affairs with Robert D. Kaplan, Stratfor. 2013 იბ. <https://worldview.stratfor.com/article/anarchy-and-hegemony> უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 20.01.2024.
9. Keohane R. “After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy”, Princeton University Press, United Kingdom, 1984.
10. New World Order (NWO) (conspiracy theory), იბ. [https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_\(conspiracy_theory\)](https://en.wikipedia.org/wiki/New_World_Order_(conspiracy_theory)), უკანასკნელად იქნა გადამოწმებული 22.06.2023.
11. Robertson R. Globality, global culture and images of World Order. Social change and modernity, Barkeley, 1992.

რეზიუმე

ცნება - „ახალი მსოფლიო წესრიგი“, რომელმაც პოლიტიკის მეცნიერებაში განსაკუთრებული აქტუალობა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი პერიოდიდან შეიძინა, გამოიყენება ძალთა ბალანსის ცვლილებების აუცილებლობის განსახილველად. როგორც მსოფლიო ისტორიული მოვლენები ცხადყოფს, აღნიშნული პარადიგმა მნიშვნელოვანი გლობალური მოვლენების პარალელურად ვითარდება და მსოფლიო პოლიტიკის დიდ სურათს ქმნის. თუმცა ამ ტერმინის მნიშვნელობა დაბინძურებულია შეთქმულების თეორიით.

სტატიის მიზანია განიხილოს „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ ისტორიული ნარატივები. ნაშრომში განსაკუთრებული აქცენტი გაკეთებულია XX საუკუნეში დამყარებულ წესრიგზე, რომელმაც მსოფლიო გავლენის სფეროებად გაყო და მნიშვნელოვნად განსაზღვრა XXI საუკუნეში გლობალიზაციის კვალდაკვალ ჩამოყალიბებული „ახალი მსოფლიო წესრიგი“.

WORLD ORDER AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ITS DEFINITION

Ketevan Jojishvili

Caucasus International University,

Doctor of Political Science

Annotation

The concept of “new world order”, which has gained special relevance in political science since the collapse of the Soviet Union, is used to discuss the need for changes in the balance of power. As world historical events show, this paradigm develops in parallel with important global events and creates a big picture of world politics. However, the meaning of this term is tainted by conspiracy theory.

The purpose of the article is to discuss the historical narratives of the “New World Order”. The article focuses on the order established in the 20th century, which divided the world into spheres of influence and significantly defined the “New World Order” established in the 21st century parallel to globalization.

Key words: “New World Order”, conspiracy theory, balance of power.